دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی

"مقاله پژوهشی"

بررسی تأثیر توسعه و بازسازی کبوترخانه‌های شرق اصفهان بر رونق کارآفرینی گردشگری

ساجده کریمی کندزی[1]

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر، اسلامشهر، ایران (نویسنده مسوول: karimi.sajedeh@yahoo.com)

تاریخ ارسال: ۹۹/۰۶/۲۲ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۸/۲
صفحه: ۹۵ تا ۱۰۲

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر توسعه و بازسازی کبوترخانه‌های شرق اصفهان بر رونق کارآفرینی گردشگری بود. روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و این پژوهش از نظر هدف، کاربردی-توسعه‌ای است. جامعه‌ی آماری پژوهش مشتمل بر متخصصان، مدیران، کارشناسان معماری و گردشگری در شرق اصفهان به تعداد ٤٥٠ نفر بوده که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۰۷ نفر تعیین و نمونه‌گیری با استفاده از شیوه تصادفی در دسترس انتخاب شدند. ابزار پژوهش مشتمل بر پرسشنامه محقق‌ساخته توسعه و بازسازی کبوترخانه‌ها با ۱۷ سؤال و رونق کارآفرینی گردشگری با ۱۳ سؤال بود. روایی پرسشنامه به شیوه صوری بوده که به تأیید کارشناسان و اساتید رسیده و پایایی آن نیز بر اساس آلفای کرونباخ به‌میزان ۰/۷۹ مورد تأیید واقع شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس تحلیل معادلات ساختاری در نرم‌افزار AMOS صورت پذیرفت. نتایج نشان داد که به‌طور کلی توسعه و بازسازی کبوترخانه‌های شرق اصفهان بر رونق کارآفرینی گردشگری تأثیرگذار بود و بر این اساس جانمایی بر رونق کارآفرینی گردشگری با ضریب تأثیر ۰/۷۹ بیشترین تأثیر و کاربردی‌سازی کشاورزی بر رونق کارآفرینی گردشگری با ضریب تأثیر ۰/۲۲ کمترین تأثیر را دارا داشت. بر این اساس، محل قرارگیری کبوترخانه‌ها و یا ایجاد کبوترخانه جدید باید در محدوده‌ای باشد که در دسترس گردشگران قرار داشته و در کنار جاده اصلی، زمین کشاورزی، نزدیکی به خدمات رفاهی و ... باشد.

واژه‌های کلیدی: بازسازی، توسعه، رونق کارآفرینی گردشگری، کبوترخانه، کشاورزی

مقدمه

گردشگری از زمان آغاز انقلاب صنعتی در سده‌های گذشته، به‌عنوان یک صنعت به‌شمار می‌آید. ساختار اصلی این صنعت و انگیزه‌های گردشگران بر پایه سفر و دیدن می‌باشد که به‌واسطه آن، انسان با اندیشیدن صحیح و با ایجاد ارتباط با سایر انسان‌ها، از طریق تعامل فرهنگی و دیدن جلوه‌های مختلف طبیعت، به کشف حقیقت رهنمون می‌گردد. صنعت گردشگردی تا چند سال دیگر، در صدر جدول صنایع پردرآمد جهان قرار می‌گیرد. این صنعت در سال ۱۹۹۸ بر صنعت کامپیوتر و خودرو پیشی گرفت و افزون بر آن، پیش‌بینی می‌شود که تا پایان سال ۲۰۲۰ بر تنها صنعت پردرآمد دنیا یعنی نفت نیز فائق آید. امروزه گردشگری به‌عنوان یک ضرورت برای توسعه‌ی مناطق روستایی مطرح است که در صورت معرفی و شناخت پدیده‌های گردشگری این مناطق، گامی مؤثر در توسعه آنها برداشته خواهد شد (۱۹) و زمینه‌ساز توسعه‌ی روستایی و کآرافرینی گردشگری و رونق بوم‌گردی در بخش‌های مختلف از خدمات‌دهی تا خرید خواهد شد. در حقیقت، بوم‌گردی به‌عنوان یکی از شاخه‌های صنعت گردشگری تقریباً ۲۷ درصد سفرهای بین‌المللی را در بر می‌گیرد و چنانچه به‌صورت مناسب مدیریت شود، می‌تواند به اشتغال محلی، فرصت‌های توسعه‌ی بومی و حفظ محیط طبیعی منجر گردد (۵).

توسعه‌ی روستایی از مهم‌ترین بحث‌هایی است که در هر جامعه‌ای به‌ویژه در جوامع در حال توسعه مطرح بوده است. از آنجایی که کارآفرینی با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و در نتیجه ایجاد درآمد، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاییان ایجاد می‌کند (۲۲).

گردشگری روستایی نیز به‌عنوان یکی از مهمترین و مردمی‌ترین زیرشاخه‌های گردشگری، سهم برجسته‌ای را در این خصوص به‌خود اختصاص می‌دهد که می‌تواند فرصت‌ها و امکاناتی را به‌ویژه برای اشتغال، کآرافرینی و درآمد روستایی فراهم کند و در احیاء و نوسازی نواحی روستایی مؤثر باشد (۱۸). این نوع گردشگری در حوزه‌ی ملی دارای اهمیت می‌باشد (۱۵). با توجه به این که روستاهای ایران از جاذبه‌های فرهنگی و هنری متنوع و جذابی برخوردارند، این قابلیت می‌تواند در زمینه‌ی توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی روستا و حفظ ارزش‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی و تاریخی مورد توجه قرار گیرد. این مسأله در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران، با هدف رفع محدودیت‌ها و توسعه مناطق روستایی مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

در راستای این هدف روستاهای استان اصفهان با تنوع آب و هوایی، آثار تاریخی، چشم‌اندازها و پدیده‌های شگفت در نواحی مختلف آن، می‌تواند مورد توجه ویژه قرار گیرد. یکی از پتانسیل‌های با ارزش این مناطق کبوترخانه‌های میان مزارع است که برای استقرار کبوتران و به‌منظور استحصال کود ساخته شدند. اهمیت کبوترخانه در تاریخ ایران چنان بوده که غازان‌خان مغول بازداران و دیگر عمله دولت را از این که کبوتران را از روستاییان بگیرند منع کرده و قدغن کرده که

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]

هرجا برج کبوتری وجود دارد، صیادان دام نگذارند. این برج‌های زیبا ریشه در معماری بومی و روستایی این مملکت دارند (۱۶). معماران ایرانی به‌دلیل نگاه عالمانه به اقلیم و علم زیست‌شناسی، عجایبی حیرت‌انگیز و ماندگار با عنوان کبوترخانه‌های ایرانی خلق کردند که حقیقتاً سزاوار است به‌عنوان آثاری برتر از عجایب هفتگانه عالم نگاه کرد (۱۳).

کبوترخانه‌ها نه تنها به‌خاطر قدمت تاریخی آن، بلکه به‌عنوان بخشی از مراحل کشاورزی سنتی ایران و به‌عنوان چشم‌انداز روستایی مطرح می‌گردد. کبوترخانه‌ها شاهکار معماری کهن ایرانی هستند. این بناها به‌سبب چشم‌نوازی و زیبایی، شکوه، تنوع در فرم، هماهنگی با محیط‌زیست، کاربردی‌بودن و مقاومت در برابر مخاطرات طبیعی اعجاب انگیزاند (۱۷). این موضوع وقتی اهمیت ویژه‌ای می‌یابد که پراکندگی جغرافیایی کبوترخانه‌ها تنها در استان‌های اصفهان، آذربایجان، مرکزی و یزد است و بیشترین تعداد کبوترخانه‌های ثبت‌شده ملی (با اختلاف زیاد) در استان اصفهان است. به‌دلیل گسترش شهرها و تبدیل مزارع کشاورزی به مناطق مسکونی در طول زمان کبوترخانه‌های زیادی تخریب گشتند و تعداد اندکی از آن‌ها نیز در میان فضاهای سبز شهری مورد مرمت قرار گرفتند (۲)، اما در مورد کبوترخانه‌های روستایی اتفاق دیگری در حال وقوع است. با روند مکانیزه‌شدن کشاورزی و استفاده از کودهای شیمیایی خطر از بین‌رفتن این کبوترخانه‌ها افزایش یافته است. آبیاری کنار برج‌های کبوتر، به ارث‌رسیدن کبوترخانه به چند وارث، مرمت‌نکردن مداوم، نداشتن بهره‌وری مالی برای کشاورزان و ... از جمله عواملی هستند که پس از متروکه‌شدن کبوترخانه‌ها، سبب تخریب این بناهای ارزشمند شده‌اند. از طرف دیگر، با پدیدآمدن مشکلات عمده در روستاها، توجه به قابلیت روستا از طریق جذب سرمایه‌گذار و گردشگر کمک شایان‌توجهی به رشد و توسعه‌ی پایدار روستاها می‌کند. این مسئله در روستاهایی با داشتن جاذبه‌های تاریخی دارای پرونده ثبت ملی اهمیت ویژه‌ای می‌یابد.

گردشگری سهم عمده‌ای از فعایت‌های تولیدی را در بین کشورها به‌خود اختصاص داده است. این صنعت با توجه به منابع مالی صرف‌شده و افراد درگیر با آن یکی از بزرگترین صنایع جهانی را تشکیل می‌دهد. یکی از زیرمجموعه‌های مهم و قابل‌توجه این صنعت، گردشگری روستایی می‌باشد که در جذب توریست و اقتصاد کشورها تأثیر به‌سزایی دارد (۸). در این میان با توجه به مشکلات موجود در روستاهای اصفهان از جمله کمبود آب کشاورزی، بیکاری، بهره‌وری پایین در بخش کشاورزی و ... توجه به بدیل‌های دیگر اقتصادی و کآرافرینی، مانند گردشگری ضروری به‌نظر می‌رسد (۱۱). اهمیت کبوترخانه‌ها در نظام‌های کشاورزی و ارتباط آنها با عناصر دیگری نظیر قنات، آب‌راهه‌ها، نوع محصولات کشاورزی و ... است (۹). برج‌های کبوتران به‌عنوان زیرساخت تأسیسات کشاورزی در سراسر ایران حضوری پیوسته داشته است. طراحی و عملکرد کبوترخانه‌های ایرانی بسیار جالب و عالمانه بوده و همواره مورد توجه بسیاری از سیاحان و گردشگران خارجی بوده و همچنین در گذشته در اقتصاد کشور نیز تأثیرگذار بودند (۱۲). طراحی و عملکرد کبوترخانه‌ها بسیار جالب و عالمانه بوده به‌گونه‌ای که در جذب کبوتران و خلق زیستگاهی امن برای کبوتر حیرت‌برانگیز بوده است، زیرا نحوه‌ی ساخت این کبوترخانه به‌گونه‌ای بوده که امنیت همراه با آرامش و آسایش کبوتران را تأمین می‌کرده است (۱۳). کشور ما ایران نیز به‌دلیل برخورداری از فرهنگ و تمدن چندهزار ساله، دارای هزاران اثر تاریخی و فرهنگی است که در جای جای این سرزمین پراکنده‌اند. از جمله این آثار مهم و در عین حال کمتر شناخت و معرفی‌شده، کبوترخانه‌ها هستند. این ابنیه بزرگ که عمدتاً در استان اصفهان واقع شده و از جهات گوناگون از جمله طرح، نقشه و اندازه تنوع دارند، علاوه‌بر آنکه در گذشته و حتی حال، عامل مؤثری در رشد کشاورزی منطقه محسوب گردیدند، از جنبه‌های گوناگون اقتصادی، محیط‌زیستی و معماری نیز اهمیت دارند. این آثار به‌علت ویژگی‌های خاص و منحصربه‌فرد خود و استقرار هزاران کبوتر در آنها توجه گردشگران را از قرن‌ها پیش به‌خود جلب نموده‌اند (۱۴).

درخشانی (۳) در پژوهشی به سازماندهی رونق کارآفرینی گردشگری کبوترخانه چهل برج در تقویت اقتصاد کلیسان اقدام کرد که نتایج بیانگر آن بود که کبوترخانه‌ها یا برج‌های کبوتر که به‌طور پراکنده در ایران و برخی کشورهای دیگر وجود دارد، دارای ویژگی‌هایی در جهت بهره‌برداری آنها در نظام کشاورزی سنتی و جذب گردشگر هستند. کاشی و همکاران (۱۲) در مطالعه‌ای به بررسی نقش گردشگری پایدار در باز زنده‌سازی برج‌های تاریخی کبوتر پرداختند که نتایج حاکی از آن است که باززنده‌سازی برج‌های چندقلو کبوتر شهر بهاران با ایجاد مجموعه گردشگری متناسب با توانایی‌های محیطی و نیازهای انسانی می‌تواند بر افزایش توسعه‌ی پایدار محیط‌زیست شهری مؤثر می‌باشد. شاطری و همکاران (۲۰) در پژوهشی به بررسی کبوترخانه‌های شهر بهاران پرداختند که نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که کبوترخانه‌های این شهر تنوع بسیاری دارند که معرفی این سازه‌ها در جهت حفظ میراث معماری بومی خاص این منطقه و محافظت از آنها به‌عنوان یکی از علل توسعه‌ی گردشگری این شهر ضروری است. شاطری و همکاران (۲۱) در مطالعه‌ای به گونه‌شناسی کبوترخانه‌های شهرستان مبارکه با رویکرد توسعه‌ی گردشگری منطقه پرداختند که نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که لزوم معرفی، گونه‌شناسی و طبقه‌بندی کبوترخانه‌های این شهرستان در جهت حفظ میراث معماری بومی خاص این منطقه و محافظت از آنها به‌عنوان یک از علل توسعه گردشگری این شهرستان ضروری است. فراهانی و همکاران (۴) به این نتیجه دست یافتند که گسترش گردشگری اماکن تاریخی ضمن ایجاد اشتغال و درآمد برای گروه‌هایی مختلف جامعه می‌تواند باعث گسترش امکانات و زیربناها، گسترش سرمایه‌گذاری‌ها، توسعه و بهبود حمل‌ونقل، احیاء و حفاظت از جاذبه‌های تاریخی، احداث تسهیلات اقامتی برای گردشگران و در نهایت باعث توسعه و پیشرفت منطقه می‌شود. بنابراین، ضرورت دارد با شناسایی و معرفی این جاذبه‌ها، زمینه‌ی گسترش گردشگری در نواحی روستایی و اشتغال و کارآفرینی فراهم آید و با برنامه‌ریزی صحیح و فراهم‌ساختن امکانات و

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]

زیرساخت‌های لازم به‌عنوان یک الگوی فضایی در توسعه‌ی روستایی مؤثر واقع شود. در واقع، نتایج تحقیق می‌تواند ایده‌های مناسبی برای کسانی که در امر برنامه‌ریزی منطقه‌ای و روستایی فعالیت می‌نمایند، رانیز فراهم کند تا برنامه‌ریزان با تنظیم برنامه‌های دقیق گام مؤثری در زمینه پدیده‌ی گردشگری و کآرافرینی آن بردارند.

با توجه به وجود تعداد زیادی کبوترخانه در شرق اصفهان و در راستای حفظ این بناهای باارزش تاریخی و استفاده از مزیت قرارگیری در مسیر ترانزیتی، لازم است که به توسعه و بازسازی این بناها جهت استفاده گردشگران اقدام شود و سپس با ارائه خدمات مختلف و فروش محصولات، به رونق کارآفرینی گردشگری کمک نمود. بر این اساس مهم‌ترین سؤال پژوهش این است که آیا توسعه و بازسازی کبوترخانه‌های شرق اصفهان بر رونق کارآفرینی گردشگری تأثیر دارد؟

مواد و روش‌ها

در تحقیق حاضر از روش‌های توصیفی- تحلیلی استفاده شد. همچنین، این پژوهش از نظر هدف، کاربردی-توسعه‌ای است. جامعه آماری پژوهش مشتمل بر متخصصان، مدیران و کارشناسان معماری و گردشگری در شرق اصفهان (بخش جلگه، بن رود، جرقویه علیا و سفلی) به تعداد ۴۵۰ نفر بوده و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۰۷ نفر تعیین و نمونه‌ها شیوه تصادفی در دسترس انتخاب شدند. ابزار پژوهش مشتمل بر پرسشنامه محقق‌ساخته توسعه و بازسازی کبوترخانه‌ها با ۱۷ سؤال (مشتمل بر متغیرهای تعداد، مرمت، فضاسازی، کاربردی‌سازی کشاورزی، جانمایی) و رونق کارآفرینی گردشگری محقق‌ساخته با ۱۳ سؤال بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای بود. روایی پرسشنامه به‌شیوه سازه‌ای بر اساس تحلیل عاملی تأییدی بوده و پایایی آن نیز بر اساس آلفای کرونباخ به‌میزان ۰/۷۹ جهت متغیر توسعه و بازسازی کبوترخانه‌ها و ۰/۸۳ برای رونق کآرافرینی گردشگری، مورد تأیید واقع شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس تحلیل معادلات ساختاری در نرم‌افزار AMOS صورت پذیرفته است.

نتایج و بحث

نتایج جمعیت‌شناختی حجم نمونه نشان داد که از ۴۰ نفر پرسش‌شونده ۳۶ درصد زن و ۶۴ درصد مرد، به‌لحاظ سنی بالاترین درصد سنی پاسخ‌دهندگان، متعلق به رده‌ی سنی ۳۱ تا ۴۰ سال با میزان ۳۳ درصد و پس از آن گروه ۴۱ تا ۵۰ سال با میزان ۳۱ درصد، بیش از ۵۱ سال با میزان ۲۵ درصد دارای بالاترین میزان بود. بیشترین درصد میزان مدرک تحصیلی افراد را، تحصیلات کارشناسی با میزان ۳۵ و فوق‌دیپلم با میزان ۳۵ درصد بوده و پس از آن کارشناسی ارشد با میزان ۲۲/۵ درصد دارا بوده و به‌لحاظ تأهل، ۲۸ درصد مجرد و ۷۲ درصد متاهل بودند. مقادیر شاخص‌های توصیفی ابعاد متغیرهای اصلی پژوهش در جدول ۱ آورده شد.

جدول ۱- مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیرهای اصلی

Table 1. Values of descriptive indicators regarding the main variables

	رونق کارآفرینی گردشگری	جانمایی	کاربردی‌سازی کشاورزی	فضاسازی	مرمت	تعداد
میانگین (از ۵)	۳/۴۹	۳/۶۵	۳/۵۲	۳/۹۴	۳/۴۴	۳/۰۵
انحراف معیار	۲/۴۴	۲/۴۹	۱/۶۲۰	۲/۵۰	۲/۱۰	۱/۵۹
واریانس	۵/۹۸۰	۶/۲۲۴	۲/۶۲۵	۶/۲۶۱	۴/۴۲۵	۲/۵۲۹

برای بررسی فرض نرمال‌بودن متغیرهای مطالعه از آزمون کولموگوروف- اسمیرنف یک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج نشان‌دهنده آن بود که فرض نرمال‌بودن برای تمام متغیرها را نمی‌توان رد کرد ($p>۰/۰۵$) و داده‌ها دارای توزیع نرمال می‌باشند. نتایج این آزمون در جدول ۲ آورده شد.

جدول ۲- نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف برای بررسی پذیره نرمال‌بودن

Table 2. Results of Kolmogorov-Smirnov test to check for normal acceptance

متغیر	حجم نمونه	آماره آزمون	p-value
رونق کارآفرینی گردشگری	۲۰۷	۰/۷۶۵	۰/۴۶۳
تعداد	۲۰۷	۱/۴۱۱	۰/۲۰۱
مرمت	۲۰۷	۱/۱۴۸	۰/۱۵۸
فضاسازی	۲۰۷	۰/۶۳۵	۰/۳۶۵
کاربردی‌سازی کشاورزی	۲۰۷	۱/۴۲۱	۰/۱۲۸
جانمایی	۲۰۷	۰/۵۲۱	۰/۴۱۲
کل	۲۰۷	۱/۴۱۲	۰/۳۲۱

در قسمت تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری[1] با استفاده از نرم‌افزار Amos به بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش اقدام شد. بررسی ارتباط بین متغیرها در قالب الگوی معادلات ساختاری نشان داده‌شده در شکل‌های (۱ و ۲) مورد آزمون قرار گرفت. قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل‌مشاهده (سؤالات پرسشنامه) به‌وسیله بار عاملی نشان داده شد. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف‌نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰/۳ تا ۰/۶ قابل‌قبول است و اگر بزرگ‌تر از ۰/۶ باشد خیلی مطلوب است. پس از

1- Structural Equation Modeling (SEM)

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]

تائید روایی (اعتبار)، پایایی (اعتماد) و برازش مدل اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش توسط تحلیل عاملی تأییدی (CFA)، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری در قالب تحلیل مسیر استفاده شد.

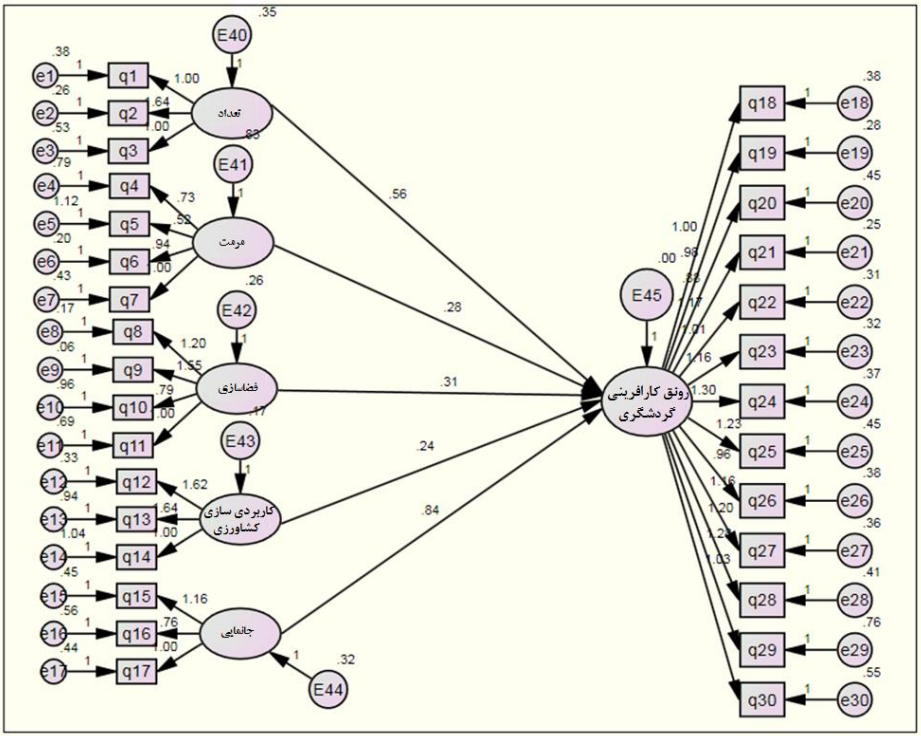

شکل ۱- پارامترهای استانداردنشده مدل
Figure 1. Non-standardized parameters of the model

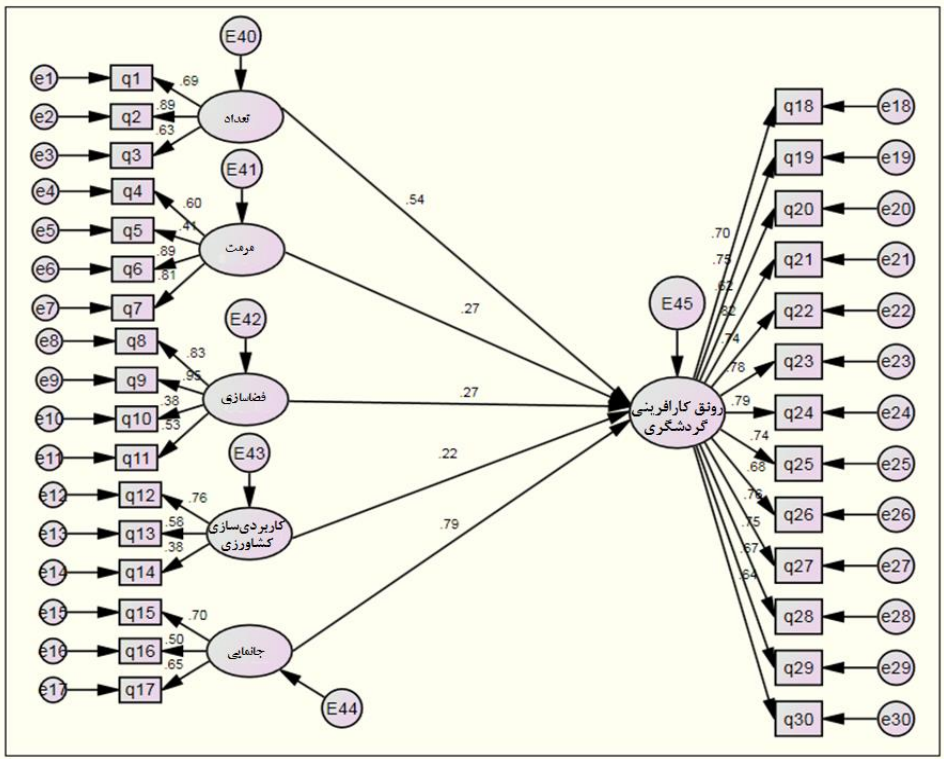

شکل ۲- پارامترهای استاندارد شده مدل
Figure 2. Standardized model parameters

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]

برای ارزیابی برازش مدل معادلات ساختاری چندین شاخص برازندگی وجود دارد. در این پژوهش، با استناد به پیشنهادهای شوک و همکاران (۲۰۰۴) و باومگارتنر و هومبورگ (۱۹۹۵)، از شاخص‌های کای‌اسکویر به‌همراه معنی‌داری آن، شاخص کای‌اسکویر بر درجه آزادی، شاخص برازندگی، شاخص نرم‌نشده برازندگی، شاخص برازندگی فزاینده، شاخص برازندگی تطبیقی، ریشه میانگین مجذور خطای تخریب و شاخص میانگین مجذور باقی‌مانده‌ها برای ارزیابی برازندگی مدل معادلات ساختاری پژوهش استفاده شد. معیار دقیقی برای این شاخص‌ها وجود ندارد، اما دستورالعمل کلی زیر در ادبیات مطرح شده است که اگر مقدار کای‌اسکویر معنی‌دار نباشد، مقدار کای‌اسکویر بر درجه آزادی کم‌تر از ۳ باشد، مقدار شاخص‌های برازندگی، نرم‌نشده برازندگی، برازندگی فزاینده و برازندگی تطبیقی بالاتر از ۰/۹۰ باشند، مقدار ریشه میانگین مجذور خطای تخریب کم‌تر از ۰/۰۸ و مقدار شاخص میانگین مجذور باقی‌مانده‌ها کم‌تر از ۰/۰۵ باشد، برازش مدل مناسب و قابل‌قبول است. بر این اساس، با توجه به‌مقدار گزارش‌شده شاخص‌های برازندگی (جدول ۳)، مشاهده شد که داده‌ها از لحاظ آماری با ساختار عاملی مدل معادلات ساختاری متغیرهای نهفته پژوهش سازگاری و تطابق دارند. بنابراین، مدل معادلات ساختاری پژوهش از برازش مناسب و قابل‌قبولی برخوردار بود. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان گفت که همه‌ی شاخص‌های برازش کلی مدل (در همان مرحله اول در واقع بدون اصلاح مدل) مطلوب بوده و در محدوده قابل‌قبول قرار داشت.

جدول ۳- نتایج میزان انطباق مدل پژوهش با شاخص‌های برازندگی

Table 3. Results of the degree of conformity of the research model with fitness indicators

علامت اختصاری	مفهوم	معیار مطلوب	مقدار گزارش‌شده
X^2/df	نسبت کای دو به درجه آزادی	۳ و کم‌تر	۲/۳۳
RMR	شاخص بهنجار نسبی	کوچک‌تر از ۰/۰۵	۰/۲۳
IFI	شاخص برازش افزایشی	۰/۹ و بالاتر	۰/۹۸
AGFI	شاخص برازش تعدیل شده	۰/۹ و بالاتر	۰/۶۹
GFI	شاخص نیکویی برازش	۰/۹ و بالاتر	۰/۹۹
NNFI	شاخص برازندگی هنجاریافته	۰/۹ و بالاتر	۰/۸۹
CFI	شاخص برازش مقایسه‌ای	۰/۹ و بالاتر	۰/۹۸
RMSEA	ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب	کوچک‌تر از ۰/۰۸	۰/۰۷۹

جدول ۴- مسیر فرضیه؛ همراه با نسبت‌های بحرانی، خطای استاندار و سطح معنی‌داری

Table 4. Hypothesis path; with critical ratios, standard error and significance level

مسیر فرضیه			ضریب تأثیر	سطح معناداری	سطح معناداری	مقدار بحرانی	خطای استاندار	نتیجه فرضیه
تعداد	<---	رونق کارآفرینی گردشگری	۰/۵۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۳/۵۰۲	۰/۱۵۹	تأیید
مرمت	<---	رونق کارآفرینی گردشگری	۰/۲۷	۰/۰۰۹	۰/۰۰۹	۲/۵۷۰	۰/۹۷۱	تأیید
فضاسازی	<---	رونق کارآفرینی گردشگری	۰/۲۷	۰/۰۱۰	۰/۰۱۰	۱۲/۴۲	۰/۹۶	تأیید
کاربردی‌سازی کشاورزی	<---	رونق کارآفرینی گردشگری	۰/۲۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۲/۵۸۷	۱/۰۶۱	تأیید
جانمایی	<---	رونق کارآفرینی گردشگری	۰/۷۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۳/۴۵۷	۰/۲۴۴	تأیید

بر اساس نتایج جدول ۴، ضریب تأثیر شاخص تعداد بر رونق کارآفرینی گردشگری برابر با ۰/۵۴، ضریب تأثیر شاخص مرمت بر رونق کارآفرینی گردشگری برابر با ۰/۲۷، ضریب تأثیر شاخص فضاسازی بر رونق کارآفرینی گردشگری برابر با ۰/۲۷، ضریب تأثیر شاخص کاربردی‌سازی کشاورزی بر رونق کارآفرینی گردشگری برابر با ۰/۲۲ و ضریب تأثیر شاخص جانمایی بر رونق کارآفرینی گردشگری برابر با ۰/۷۹ بود و با توجه به این که مقدار سطح معنی‌داری (P) کمتر از میزان خطا ۰/۰۵ و مقدار بحرانی (CR) بیشتر از محدوده قابل‌قبول یعنی ۱/۹۶ است، تمامی روابط بین متغیرهای پژوهش تأیید شد. بر این اساس جانمایی بر رونق کارآفرینی گردشگری با ضریب تأثیر ۰/۷۹ بیشترین تأثیر و کاربردی سازی کشاورزی بر رونق کارآفرینی گردشگری با ضریب تأثیر ۰/۲۲ کمترین تأثیر را دارد.

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که به‌طور کلی توسعه و بازسازی کبوترخانه‌های شرق اصفهان بر رونق کارآفرینی گردشگری تأثیرگذار بود. بر این اساس شاخص تعداد بر رونق کارآفرینی گردشگری، شاخص مرمت بر رونق کارآفرینی گردشگری، شاخص فضاسازی بر رونق کارآفرینی گردشگری، شاخص کاربردی‌سازی کشاورزی بر رونق کارآفرینی گردشگری و شاخص جانمایی بر رونق کارآفرینی گردشگری تاثیرگذار بود و تمامی روابط بین متغیرهای پژوهش تأیید شد. بر این اساس، محل قرارگیری ک کبوترخانه‌ها و یا ایجاد کبوترخانه جدید باید در محدوده‌ای باشد که در دسترس گردشگران بوده و در کنار جاده اصلی، نزدیکی به خدمات رفاهی و ... ساخته شود. همچنین، تعداد این کبوترخانه‌ها نیز در یک مسیر بسیار مهم بوده و هرچه تعداد آنها بر اساس خصوصیات منطقه بیشتر باشد می‌تواند بر

1- Shock et al

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]

رونق کارآفرینی گردشگری در شرق اصفهان تأثیر بیشتری داشته باشد. بر این اساس، می‌توان بیان کرد که در روستاهای اصفهان کمبود آب کشاورزی، بیکاری، بهره‌وری پایین در بخش کشاورزی و ... توجه به بدیل‌های دیگر اقتصادی، مانند گردشگری ضروری به‌نظر می‌رسد.

کبوترخانه‌ها به‌خاطر تنوع در شکل، اندازه، هماهنگی آنها با طبیعت و فضاهای اعجاب‌آور درون آنها می‌توانند به‌عنوان یکی از جاذبه‌های جهانگردی شرق اصفهان و روستاهای پیرامون آن مطرح شوند، در حالی که هم‌اکنون متروک شده و رو به نابودی می‌باشند. اگرچه در مواردی معماری کبوترخانه‌ها به‌عنوان بنایی تاریخی بررسی شده ولی کمتر به ویژگی‌های بصری و کاربرد کشاورزی این بناها به‌عنوان چشم‌اندازی روستایی پرداخته شد. مرمت‌های صورت‌گرفته برای حفظ این بنا نیز، در شهرها به‌صورت جداگانه کبوترخانه را مورد توجه قرار می‌دهد و توجهی به حفظ چشم‌انداز سنتی و کارایی کشاورزی و بستر اصلی شکل‌گیری آن در روستاها ندارد و باید تک‌تک این بناها مورد بررسی، ارزیابی، زنده‌سازی و کاربردی نمودن آنها اقدام شود.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر با نتایج تحقیق درخشانی (۳) که در پژوهشی به سازماندهی رونق کارآفرینی گردشگری کبوترخانه چهل برج در تقویت اقتصاد فضای پیرامون اقدام کرده است، همسو بوده که نتایج بیانگر آن است که کبوترخانه‌ها یا برج‌های کبوتر که به‌طور پراکنده در ایران و برخی کشورهای دیگر وجود دارد و یک سازه فرهنگی، اقتصادی و دارای کارکردهایی در نظام کشاورزی و معیشت انسان هستند و علاوه‌بر اینکه منظره دل‌انگیزی از معماری هنرمندانه ارایه می‌کند دارای ویژگی‌هایی در جهت بهره‌برداری آنها در نظام کشاورزی سنتی و جذب گردشگر هستند. همچنین، با نتایج تحقیق کاشی و همکاران (۱۲) که در مطالعه‌ای به بررسی نقش گردشگری پایدار در باززنده‌سازی برج‌های تاریخی کبوتر شهر بهاران پرداختند، همسو بوده که نتایج حاکی از آن است که باززنده‌سازی برج‌های چندقلو کبوتر شهر بهاران با ایجاد مجموعه گردشگری متناسب با توانایی‌های محیطی و نیازهای انسانی می‌تواند بر افزایش توسعه پایدار محیط زیست شهری مؤثر باشد.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه نمود:

- تجهیز فضای پیرامونی کبوترخانه‌ها به تفریحات گردشگری و ارائه خدمات مناسب پذیرایی برای رعایت حال گردشگران و نیز ارائه محصولات مختلف گردشگری در این بناها؛
- بهره‌برداری از فضای کبوترخانه‌ها و حجره‌بندی آنها برای خدمات‌دهی، سرویس، نمایشگاه و ...
- شناسایی کلیه کبوترخانه‌های با کارایی کشاورزی قبلی و کنونی آنها در شرق اصفهان و ارائه چارچوبی اساسی برای ایجاد مسیر گردشگری کبوترخانه‌ها در روستاها و شهرهای محدوده مورد مطالعه و آشناسازی گردشگران با این بناهای ارزشمند
- استفاده از نظر متخصصین و مجربین امر توسعه گردشگری به‌خصوص در زمینه بوم‌گردی تاریخی کبوترخانه‌ها و بهره‌گیری از گردشگری کشاورزی با توجه به کاربرد سنتی کشاورزی آن
- برنامه‌ریزی جهت گردشگری پایدار در کبوترخانه‌های منطقه با استفاده از معیارهایی مانند رضایت مردم محلی، ارائه تشویق‌های متناسب و وام‌های کم‌بهره برای زنده‌سازی کبوترخانه‌ها و کاربردی‌سازی کشاورزی بهره‌وری کشاورزی آن
- تهیه و اجرای طرح راهبردی و توسعه‌ای برای توسعه‌ی پایدار گردشگری کبوترخانه‌ها در این منطقه با هماهنگی دستگاه‌ها و نهادهای مربوط و به‌ویژه مشارکت مردم محلی و استفاده هرچه متناسب از کاربرد سنتی و کشاورزی آن جهت تفهیم متناسب عملکرد کشاورزی آن به گردشگران
- احداث مجتمع‌های گردشگری با تلفیق معماری کبوترخانه‌ها به سبک محلی و مدرن در زمین‌های متناسب و نزدیک به زمین‌های کشاورزی جهت حفظ کارایی و کاربرد کشاورزی و سنتی آن به‌منظور جلوگیری از تغییر کاربری اراضی و مهار گسترش نامطلوب گردشگری

منابع

1. Akbarian Ronizi, S. and M. Pourjaberi. 2012. Environmental impacts of second house tourism in rural areas, with emphasis on host communities, study of Mountain villages in Alborz province. Second Conference on Environmental Planning and Management, (In Persian).
2. Ansari, A. and D. Heidari Bani. 2013. Pigeon houses, rural tourism attraction in the suburbs of Isfahan, the first national conference on geography, urban planning and sustainable development. Tehran, Koomesh Environment Association, University of Aviation Industry, (In Persian).
3. Derakhshani, R. 2017. Organizing the entrepreneurship boom of Chehel Borj pigeon house tourism, in strengthening the church economy. 2nd International Congress of Contemporary Civil Engineering, Architecture and Urban Planning, Dubai, University of Naples, Italy - EMU University of Cyprus - Zio Study Center.
4. Farahani, H., B. Ghaderi and A. Romiani. 2012. The role of historical-cultural and religious sites in tourism, and its impact on sustainable regional development (Case study of Khorramabad city), the first national conference on sustainable development in arid and semi-arid regions, Abarkooh, Azad University Islamic Abarkooh Branch, (In Persian).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]

5. Faridi, A.A. and M. Kavoosi-Kalashami. 2020. Financial evaluation and business canvas of the ecotourism project in the Guilan province (The case: Masal county). Jea, 7(13): 54-62 (In Persian).
6. Gee, C.Y. 1994. International hotels development and management. East lansing. Education Institute of the American Hotel and Motel Association.
7. Hamdi, K., H. Vazifehdoost and A. Henry Jafarpour. 2009. A study of the impact of historical and cultural tourism on the sustainable development of Hamadan. Social Science Research Journal, 1: 70-49 (In Persian).
8. Hall, D., I. Kirkpatrick and M. Mitchell. 2005. Rural tourism and sustainable Business. Printed and bound in Great Britain by the Cromwell Press.
9. Hatefi Shoja, S. 2015. Research on the characteristics of pigeon houses in Isfahan. International Conference on Architecture, Urban Planning, Civil Engineering, Art and Environment; Future Horizons, Looking to the Past, Tehran, Permanent Secretariat of the Conference, (In Persian).
10. Karamipour, F., M. Adami and E. Derakhshan. 2013. Assessing the consequences of expanding second tourism homes in rural areas (Case study: Ligvan valley, Tabriz). First National Conference on Tourism Management, Ecotourism and Geography, Hamedan, Hegmataneh Association of Environmental Assessors, (In Persian).
11. Kashi, A., K. Yazdi and M. Nasri. 2017. Reviving multiple pigeon towers in Baharan, Isfahan and examining its role in sustainable urban dDevelopment. International Conference on Civil Engineering, Architecture and Urban Planning in Contemporary Iran, Tehran, Osweh University - Tehran - Shahid Beheshti University, (In Persian).
12. Kashi, A., K. Yazdi and M. Nasri. 2017. The role of sustainable tourism in the revitalization of historic pigeon towers (Case study: Ajgard village, Baharan city). Third National Conference on Civil Engineering, Architecture, Urban Planning and Energy Management, Ardestan, Islamic Azad University, Ardestan Branch, (In Persian).
13. Lohrasbi, K. and M. Aghaamini. 2009. Study of the characteristics of pigeon houses as agricultural heritage systems, with a special focus on Isfahan pigeon towers. 2nd International Conference on Architecture, Civil Engineering, Agriculture and Environment, Tbilisi-Georgia, Permanent Secretariat, (In Persian).
14. Mahjoor, F., S. Mohammadi and M. Mohammadi. 2013. Pigeon houses in Isfahan, and their effective role in the tourism industry. The first national conference on tourism, geography and sustainable environment, Hamedan, Hegmataneh Association of Environmental Assessors, (In Persian).
15. Mason, P. 2016. Translator: rozbeh mirzai and pooneh torabian, tourism impacts, planning and management, termeh.
16. Salimipour, Sh. 2016. The role of architecture in the past, present and future of the tourism industry, a case study of pigeon houses. International Conference on Civil Engineering, Architecture, Urban Management and Environment in the third millennium, Rasht, Pioneers of New Research, (In Persian).
17. Sharifi Najafiabadi, R. 2016. Pigeon houses; Masterpieces of ancient architecture, new tourism centers (Case study: Safa pigeon houses in Najafabad). 4th International Congress of Civil Engineering, Architecture and Urban Development, Tehran, Permanent Secretariat of the Conference, Shahid Beheshti University, (In Persian).
18. Sharpley, R. 2002. Rural tourism and the challenge of tourism diversification: the case of Cyprus. Tourism management, 23: 21-31.
19. Shateri, M., A. Ahmadi and P. Ranjbar. 2014. Pigeon houses of Baran city, a manifestation of local architecture. The second national conference on architecture, restoration, urban planning and sustainable environment, Hamedan, Hegmataneh Association of Environmental Assessors, Shahid Moftteh University, (In Persian).
20. Shateri, M., A. Ahmadi and P. Ranjbar. 2014. Typology of pigeon houses in Mobarakeh city, with the approach of tourism development. The second national conference on tourism, geography and sustainable environment, Hamedan, Hegmataneh Association of Environmental Assessors, Shahid Moftteh University, (In Persian).
21. Shateri, M., A. Ahmadi and P. Ranjbar. 2014. The role of multiple pigeon houses in the development of tourism in Zibashahr. The second national conference on tourism, geography and sustainable environment, Hamedan, Hegmataneh Association of Environmental Assessors, Shahid Moftteh College, (In Persian).
22. Yazdani, R., M. Khayrandish, M. Mohammadi Khyareh and H. Amini. 2020. Study of factors affecting rural development, with a focus on the role of agricultural entrepreneurship (Case Study: North Khorasan Province). Jea, 7(13): 63-77 (In Persian).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]
[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]

The Study of Development and Reconstruction Effect of Pigeon Houses in East Isfahan on the Prosperity of Tourism Entrepreneurship

Sajedeh Karimi[1]

1- Assistant Professor Islamic Azad, Islamshahr Branch, Islamshahr, Iran
(Corresponding author: karimi.sajedeh@yahoo.com)
Received: 12 September, 2020 Accepted: 23 October, 2020

Abstract

The purpose of this study is to investigate the effect of development and reconstruction of pigeon houses in East Isfahan on the prosperity of tourism entrepreneurship. The present study used a descriptive-analytical type. Also, this research is applied-developmental in terms of purpose. The statistical population of the study, including specialists, managers, architecture and tourism experts in the east of Isfahan, was 450 people, the sample size was determined based on Cochran's formula of 207 people, and sampling was selected using available random sampling method. . The research tool includes a researcher-made questionnaire for the development and reconstruction of pigeon houses with 17 questions, and the tourism entrepreneurship boom with 13 questions. The validity of the questionnaire was formal, which was confirmed by experts and professors, and its reliability was confirmed by 0.79 based on Cronbach's alpha. Data analysis, based on structural equation analysis, was performed in AMOS software. The results show that, in general, the development and reconstruction of pigeon houses in East Isfahan has had an impact on the prosperity of tourism entrepreneurship, and based on this location on the prosperity of tourism entrepreneurship, with an impact factor of 0.79, the most impact, and application Agriculture has the least impact on the prosperity of tourism entrepreneurship with an impact factor of 0.22. Accordingly, the location of pigeon houses, or the creation of new pigeon houses should be in an area that is accessible to tourists, and next to the main road, agricultural land, proximity to welfare services, and so on.

Keywords: Agriculture, Development, Pigeon House, Reconstruction, Tourism Prosperity

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.25383426.1399.7.14.4.2]

[DOI: 10.52547/jea.7.14.95]